

RATIO DECIDENDI – НОВЕЛИ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ*

Практика Європейського суду з прав людини

ВИТЯГ З РІШЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ВІД 12 БЕРЕЗНЯ 2009 р. У СПРАВІ “ВЕРГЕЛЬСЬКИЙ ПРОТИ УКРАЇНИ”**

1. Справу розпочато за заявою (№ 19312/06) проти України, поданою до Європейського суду з прав людини (далі – Суд) на підставі ст. 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) громадянином України Миколою Андрійовичем Вергельським (далі – заявник) 03 травня 2006 р.

3. Заявник стверджував, зокрема, що під час перебування під вартою у Роменському міськрайонному відділі міліції він зазнав поганого поводження, несумісного з гарантіями ст. 3 Конвенції, і що національні органи влади не провели, на порушення статей 3 та 13 Конвенції, ефективного розслідування його скарги.

Посилаючись на статті 3 і 13 Конвенції, заявник також стверджував, що протягом тримання під вартою на стадії досудового слідства із серпня 2005 до травня 2006 р. йому не надавали відповідної медичної допомоги і тримали в камері разом із затриманими, які курили. Заявник також скаржився, посилаючись на п. 1 ст. 6 Конвенції, що провадження в кримінальній справі проти нього було непомірно тривалим і що він не мав національного засобу юридичного захисту стосовно надмірної тривалості зазначеного провадження, у зв'язку з чим було порушено ст. 13 Конвенції.

75. Суд встановив, що з 26 вересня до 03 жовтня 2005 р.; із 17 до 24 жовтня 2005 р.; із 07 до 21 листопада 2005 р.; із 06 грудня 2005 р. до 05 січня 2006 р.; з 14 до 20 лютого 2006 р.; із 06 до 13 березня 2006 р.; з 15 березня до 03 квітня 2006 р. та з 25 квітня до 15 травня 2006 р. заявник перебував у Сумському СІЗО, решту часу заявник перебував у Роменському ізоляторі тимчасового тримання.

76. У серпні 2005 р. відповідним органам стало відомо про наявність у заявника кількох хронічних захворювань.

* Рубрика функціонує під егідою Єдиного порталу аналітики судової практики RATIO DECIDENDI.

** Витяг з рішення ЄСПЛ від 12 березня 2009 р. у справі “Вергельський проти України”, сформований Л. Сидоровою.

80. За весь час перебування під вартою заявник пройшов сім обстежень, що проводилися з метою виявлення туберкульозу та інших інфекційних захворювань.

83. Заявник скаржився, що умови тримання його під вартою не відповідали вимогам ст. 3 Конвенції з огляду на відсутність заборони куріння в камерах, нестачу лікарських засобів та недоступність для нього якісної медичної допомоги. Посилаючись на зазначену статтю, він також скаржився, що в березні 2004 р. зазнав поганого поводження з боку працівників міліції і що розслідування його відповідної скарги було не ефективним. У зв'язку з цим він також посилався на ст. 13 Конвенції. Відповідне положення ст. 3 передбачає: “Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню”.

87. Суд повторює, що згідно з його ustalеною практикою тримання під вартою під час досудового слідства власне не є підставою для порушення питання про дотримання ст. 3 Конвенції. Зазначене положення покладає на державу обов'язок піклуватися про те, щоб умови тримання особи під вартою відповідали принципу поваги до людської гідності, щоб спосіб і метод застосування такого заходу не завдавали їй душевного страждання і мук, інтенсивність яких перевищує той неминучий рівень страждань, що завжди є невід'ємним складником тримання під вартою, і щоб, з урахуванням практичних вимог ув'язнення, належним чином забезпечувалися охорона здоров'я такої особи та її фізичний і психічний стан здоров'я.

88. Твердження про те, що певне поводження дає підстави для застосування ст. 3 Конвенції, потребує, як правило, доведення “поза розумним сумнівом”. Однак у справах стосовно умов тримання під вартою Суд не завжди вимагає, щоб кожна свою скаргу заявник підтвердив конкретними документами. Залежно від характеру скарги Суд може дослідити недokumentальні джерела, такі як показання інших ув'язнених, або дійти відповідних висновків з огляду на ненадання Урядом переконливих доказів на спростування доводів заявника, тоді як його доводи сформульовані чітко й послідовно.

89. Повертаючись до скарг заявника у тому вигляді, в якому їх викладено у справі, що розглядається, Суд зазначає, що доводи заявника мають досить загальний характер.

91. Суд вважає, що заявник не подав підставну скаргу на те, що умови тримання його під вартою не відповідали вимогам ст. 3 Конвенції. Таким чином, ця частина заяви відхиляється.

97. Суд нагадує, що в тих справах, коли особа висуває небезпідставну скаргу про те, що вона була піддана поганому поводженню з боку суб'єк-

тів владних повноважень в порушення ст. 3 Конвенції, це положення, якщо його тлумачити в світлі загального обов'язку держави відповідно до ст. 1 Конвенції, вимагає за своїм змістом, щоб було проведено ефективне офіційне розслідування.

101. Суд вважає, що фактичні обставини, пов'язані з перевіркою скарги заявника на погане поводження в цій справі, схожі на обставини в кількох попередніх справах, у яких Суд встановив наявність порушення Конвенції (див., наприклад, справу “Міхеєв проти Росії” (*Mikheyev v. Russia*), № 77617/01, пп. 112–113 і 120–121, від 26 січня 2006 р.; справу “Кобець проти України”) (*Kobets v. Ukraine*), № 16437/04, пп. 53–56, від 14 лютого 2008 р.).

102. Беручи до уваги обставини справи, що розглядається, та виходячи зі своєї усталеної практики, Суд доходить висновку, що в цій справі має місце порушення ст. 3 Конвенції з огляду на неефективність розслідування скарги заявника на погане поводження під час перебування його під вартою.

106. Суд ще раз повторює: “Якщо в особи, яка під час затримання правоохоронними органами була цілком здорова, при звільненні виявлено тілесні ушкодження, на відповідну державу покладається обов'язок дати правдоподібне пояснення, яким чином були спричинені ці ушкодження, і невиконання такого обов'язку вочевидь свідчатиме про наявність питання щодо дотримання ст. 3 Конвенції” (див. рішення у справі “Томасі проти Франції” (*Tomasi v. France*) від 27 серпня 1992 р., серія А, № 241-А, с. 40–41, пп. 108–111, та справу “Сельмуні проти Франції” (*Selmouni v. France*), № 25803/94, п. 87, ECHR 1999-V). Коли вся чи значна частина інформації стосовно подій, про які йдеться, відома виключно органам влади – як це є у справі щодо осіб, які перебувають під вартою та які перебувають під їхнім контролем, – і коли у таких осіб під час їхнього перебування під вартою з'являються тілесні ушкодження, це породжує відповідні обґрунтовані презумпції факту. При цьому тягар доведення можна вважати покладеним на органи влади, адже саме вони мають дати задовільні та переконливі пояснення (див. рішення у справі “Рибіч проти Австрії” (*Ribitsch v. Austria*) від 04 грудня 1995 р., серія А, № 336, п. 34, і справу “Салман проти Туреччини” (*Salman v. Turkey*) [GC], № 21986/93, п. 100, ECHR 2000-VII).

109. Суд повторює, що держава несе відповідальність за здоров'я осіб, які перебувають під вартою, і що на органи влади покладено обов'язок забезпечення захисту таких осіб. Беручи до уваги обов'язок органів влади дати пояснення стосовно тілесних ушкоджень, спричинених особам, які перебувають під їхнім контролем, Суд вважає, що той факт, що

жодного суб'єкта владних повноважень не було визнано винним у вчиненні насильницького злочину стосовно затриманого, з огляду на цю справу, не може звільняти державу від відповідальності за Конвенцією (див., *mutatis mutandis*, справи “Есен проти Туреччини” (*Esen v. Turkey*), № 29484/95, п. 28, “Яз проти Туреччини” (*Yaz v. Turkey*), № 29485/95, п. 30, і “Айше Тепе проти Туреччини” (*Ayşe Tepe v. Turkey*), № 29422/95, від 22 липня 2003 р.).

114. Суд зауважує, що в кримінальних справах перебіг “розумного строку”, про який ідеться у п. 1 ст. 6 Конвенції, починається з моменту пред'явлення особі “обвинувачення”, іншими словами – з моменту, коли компетентний орган офіційно заявляє про вчинення нею злочину. Це визначення також відповідає критерію, за яким визначається, коли “становище [підозрюваного] було суттєво підірвано”. Що стосується закінчення “відповідного строку” у кримінальних справах, цей строк, який визначається за п. 1 ст. 6 Конвенції, охоплює весь час, протягом якого здійснювалося відповідне провадження, включаючи час будь-якого оскарження рішень (див. справу “Меріт проти України” (*Merit v. Ukraine*), № 66561/01, п. 70, від 30 березня 2004 р.).

116. Суд зауважує, що розумність тривалості провадження має оцінюватися у світлі конкретних обставин справи та з урахуванням таких критеріїв, як складність справи, поведінка заявника та відповідних органів.

Далі Суд вказує на те, що обвинувачений у кримінальній справі повинен мати право розраховувати на здійснення провадження в його справі з особливою ретельністю і що положення ст. 6 Конвенції покликані не допускати в кримінальних справах надто тривалого перебування обвинувачуваної особи в стані невизначеності щодо своєї долі.

118. Суд бере до уваги той факт, що ця кримінальна справа, яка стосувалася зникнення особи, була доволі складною; Суд також враховує показові зусилля суду першої інстанції з прискорення перебігу провадження, зокрема за допомогою забезпечення щільного графіка слухань і направлення нагадувань прокуратурі та експертам стосовно їхніх процесуальних обов'язків.

119. З другого боку, Суд зазначає, що затримки з вирішенням справи виникали головним чином через численні повернення справи на додаткове розслідування та виправлення процесуальних помилок. Крім того, досудове слідство неодноразово зупинялося без відповідної причини або у зв'язку, як стверджується, з проблемами заявника зі здоров'ям, хоча підтверджувальних медичних документів не було.

120. Дослідивши всі подані матеріали, Суд вважає, що Уряд не надав переконливого пояснення такої затримки з вирішенням справи. Суд вва-

жає, що у цьому випадку тривалість провадження в кримінальній справі, порушеній проти заявника, є надмірною і не відповідає вимозі “розумного строку”.

126. Суд повторює, що ст. 13 Конвенції гарантує наявність ефективного засобу юридичного захисту у відповідному національному органі у зв'язку зі скаргою на порушення вимоги п. 1 ст. 6 стосовно розгляду справи упродовж розумного строку.

Правові позиції Верховного Суду

Цивільна юрисдикція

ЩОДО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПОРЯДКУ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ОСОБИ НА ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ГРОМАДЯНИНОВІ НЕЗАКОННИМИ ДІЯМИ ОРГАНІВ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ, ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ, ПРОКУРАТУРИ І СУДУ*

З 20 травня по 23 травня 2004 р. Н. утримувався у Хмельницькому слідчому ізоляторі як підозрюваний у вчиненні злочинів, передбачених статтями 115, 187, 263 Кримінального кодексу України (далі – КК України).

З 23 травня 2004 р. по 05 травня 2005 р. Н. перебував під вартою.

Вироком Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області від 05 травня 2005 р. Н. визнано невинуватим за ч. 4 ст. 187, ч. 1 ст. 263, ч. 2 ст. 121 КК України та виправдано через недоведеність його участі у вчиненні злочинів; міру запобіжного заходу скасовано – звільнено з-під варти в залі суду.

22 листопада 2006 р. Н. знову затримано у зв'язку зі скасуванням виправдувального вироку та поміщено в ізолятор тимчасового тримання, де він перебував до 23 листопада 2006 р.

З 18 грудня 2006 р. стосовно Н. обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою.

Вироком Апеляційного суду Тернопільської області від 31 серпня 2007 р. Н. визнано винуватим у вчиненні злочинів, передбачених пунктами 6, 12 ч. 2 ст. 115, ч. 4 ст. 187, ч. 1 ст. 263 КК України, та призначено

* Витяг з постанови Великої Палати Верховного Суду від 20 вересня 2018 р. у цивільній справі № 686/23731/15-ц, сформований Л. Сидоровою.